

Πώς βλέπουν οι σύμβουλοι του Ρόναλντ Ρέγκαν τη σοβιετική ισχύ.

Marie Lavigne

Οι Σοβιετικοί υποδέχτηκαν την εκλογή του Ρ. Ρέγκαν ως προέδρου των Η.Π.Α. με μία μετριοπάθεια που έχει την εξήγησή της. Όπως και οι περισσότεροι παρατηρητές Άμερικανοί ή όχι, αναγνώρισαν στο πρόσωπό του έναν ισχυρό άνδρα, αναμφισβήτητα κακώς προδιατεθειμένο απέναντι στην Ε.Σ.Σ.Δ του οποίου όμως οι αντιδράσεις είναι δυνατόν να προβλεφθούν. Περιμένουν από αυτόν μία πολιτική γραμμή πιο σαφή από εκείνη του προκατόχου του, είτε αυτό θα οφείλεται στην προσωπική κρίση του προέδρου, είτε σε ένα επίτευχο πιο

ομοιογενές μέσα στα πλαίσια ενός συντηρητισμού χωρίς αποχρώσεις.

Αυτές οι δεβαιότητες θα κλονισθούν ίσως γρήγορα. Λίγες μόλις εβδομάδες μετά την εκλογή, δύο παραδείγματα αποκαλύπτουν τής ταλαντεύσεις τής συμπεριφοράς των ρεπουμπλικάνων:

— Τό πρώτο αφορά τό εμπάργκο των εξαγωγών σταριού προς τή Σοβιετική Ένωση που ό Τζίμι Κάρτερ αποφάσισε στις 4 Ίανουαρίου 1980 αντιδρώντας στη ρώσικη εισβολή στο Άφγανιστάν. Ό υποψήφιος, τότε, Ρέγκαν επικρίνοντας αυτό τό μέτρο μπροστά στους ψηφοφόρους του Middle West είχε υποσχεθεί στους Άμερικάνους φάρμερς ότι θά τό καταργήσει. Στην πρώτη συνέντευξή του προς τόν τύπο στις 6 Νοεμβρίου ό νεοεκλεγμένος πρόεδρος ανέφερε τή δυνατότητα νά αναθεωρησει αυτή τήν υπόσχεση λόγω τής ανάγκης νά άσκηθει πίεση μέ τόν τρόπο αυτό στην Ε.Σ.Σ.Δ. Ό σύμβουλος του επί των έξωτερικών υποθέσεων κ. Ρίτσαρντ Άλεν ανακοίνωσε δύο εβδομάδες άργότερα σε μία συνέντευξη στην εφημερίδα «Ουά-

σιγκτον Πόστ» ότι το έμπάργκο θά μπορούσε νά αναθεωρηθεί και νά άρθεί.

Τό δεύτερο παράδειγμα αναφέρεται στις διαπραγματεύσεις για τόν περιορισμό τών στρατηγικών όπλων.

Ο ύποψήφιος Ρέηγκαν είχε εκδηλώσει τήν εχθρότητά του στη συμφωνία ΣΑΛΤ 2 πού ύπογράφηκε τό 1979 από τόν Κάρτερ, και τήν πρόθεσή του νά μή τήν ύποβάλει στην έγκριση τής Γερουσίας. Μιά «άνεπίσημη» αντιπροσωπεία μέ επικεφαλής τόν ρεπουμπλικάνο γερουσιαστή Πέρσι έπιβεδαίωσε τή θέση αυτή στη Μόσχα τό Νοέμβρη, αφήνοντας όμως τήν πόρτα άνοιχτή για επόμενες συνομιλίες. Μέ τόν ίδιο τρόπο ό άρχηγός του «μεταβατικού έπιτελείου» του Ρέηγκαν, Meese, υπέβαλε στις άρχές του Δεκέμβρη τήν ιδέα ότι οι συνομιλίες για μία νέα συμφωνία θά άρχιζαν σύντομα, άμέσως μετά τήν άνάληψη τής έξουσίας από τόν Ρέηγκαν. Σχεδόν τήν ίδια ώρα ό εκλεγμένος πρόεδρος δήλωνε έμπιστευτικά σέ μερικούς δημοσιογράφους ότι για πολλούς μήνες ή προτεραιότητα θά δινόταν στις έσωτερικές οικονομικές ύποθέσεις, σέ βάρος όλων τών έξωτερικών συμπεριλαμβανομένων και τών συνομιλιών μέ τήν Ε.Σ.Σ.Δ.

Πέρα από αυτές τίς άσυνέπειες στά λόγια, χωρίς άκόμη πρακτικές έπιπτώσεις, οι νέοι ύπεύθυνοι βρίσκονται μπροστά σέ αντιφατικές αντίληψεις σέ δύο τομείς:

● Τί αντιπροσωπεύει σήμερα (και στα άμέσως επόμενα χρόνια) ή σοβιετική ίσχύ.

● Τί σπουδαιότητα άρμόζει νά δώσουμε στίς ευρωπαϊκές αντίληψεις για τίς σχέσεις Άνατόλης-Δύσης. Τά συμπεράσματα πού θά θγούν από τούς δύο αυτούς φακέλους θά καθορίσουν τούς προσανατολισμούς τής άμερικανικής πολιτικής προς τή Σοβιετική Ένωση σέ μεγάλο βαθμό.

Τό τελευταίο τρίμηνο του 1980 ένας μεγάλος άριθμός συναντήσεων μεταξύ πανεπιστημιακών και ειδικών στα σοβιετικά θέματα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια διαφόρων κέντρων έρευνών και ίδρυμάτων ή και δημοσίων διοικήσεων, τίς περισσότερες φορές σέ κλειστό κύκλο. Έπιστημονικά ήταν λογικό νά γίνει ένας άπολογισμός σχετικά μέ τή Σοβιετική Ένωση πριν άρχίσει τό επόμενο πενταετές σχέδιο του 1981-1985. Πολιτικά αυτές οι ανταλλαγές άπόψεων μπορούν νά χρησιμοποιηθούν για νά δικαιολογήσουν τή μία ή τήν άλλη γραμμή δράσης.

Δύο θέματα φάνηκε νά κυριαρχούν: τά άποθέματα τής σοβιετικής ανάπτυξης και τό στρατιωτικό δυναμικό τής Ε.Σ.Σ.Δ. Και στις δύο περιπτώσεις ένας σαφής διαχωρισμός φαίνεται άνάμεσα στις θέσεις τής Σ.Ι.Α. και τίς θέσεις μιάς μερίδας τής διανόησης πού έχει ειδικευθεί στη σοβιετολογία.

Τό βάρος τής Σ.Ι.Α. όσον άφορά τίς έρευνες για τή Σοβιετική Ένωση είναι πολύ μεγάλο. Ο Ευρωπαίος παρατηρητής πού έχει τήν τάση νά ύποπτεύεται τό ίδρυμα αυτό και τήν έπιστημονική του αντικειμενικότητα πρέπει νά άναγνωρίσει ότι ή ύπηρεσία διαθέτει τεράστια μέσα σέ προσωπικό ειδικευμένο και ικανό, και σέ έρευνητικό ύλικό. Πολλές ολοκληρωμένες μελέτες είναι προσιτές στους έρευνητές πού τίς χρησιμοποιούν συχνότατα· οι καλύτεροι ειδικοί του Πανεπιστημίου και τής ιδιωτικής ζευνας συνεργάζονται μαζί της, συνήθως διακριτικά, ως σύμβουλοι (consultants).

Έκτός από τήν ύπηρεσία λίγα είναι τά άλλα ίδρύματα πού

μπορούν νά παρατάξουν τόσα μέσα για ένα σύνολο εργασιών τόσο διαφοροποιημένο. Ένα από τά αξιολογότερα είναι ή W.E.F.A (Wharton Econometric Forecasting Associates). Άλλοτε έρευνητικό εργαστήριο του πανεπιστημίου τής Πενσυλβανίας (ό «Lawrence Klein, βραβείο Νόμπελ οικονομίας τό 1980, ύπήρξε ένας από τούς πιό φημισμένους έμψυχωτές του) και σήμερα εταιρεία προβλέψων κερδοσκοπικού χαρακτήρα πού δουλεύει για τίς τράπεζες και τίς μεγάλες επιχειρήσεις. Ένα από τά τμήματά της στην Ουάσιγκτον άσχολεϊται μέ τήν πρόβλεψη τών έξελίξεων στην ΕΣΣΔ και τίς άνατολικές χώρες.

Η ανάπτυξη τής σοβιετικής οικονομίας ύπολογίστηκε από τή ΣΙΑ στη βάση ενός «μοντέλου προσομοίωσης (simulation) λεγόμενο SOVSIM και παράλληλα από τήν W.E.F.A. στη βάση ενός μοντέλου πού όνομάστηκε SOVMOD, πού ή έπεξεργασία τής πρώτης μορφής του είχε γίνει μέ τή συνεργασία του Stanford Research Institute τής Καλιφόρνιας (πού θεωρείται σήμερα μία από τίς «δεξαμενές διανόησης» του ρεπουμπλικάνικου έπιτελείου. SOVSIM και SOVMOD δέν ξενίζουν καθόλου τόν οικονομολόγο, είναι δύο νεοκλασικά μοντέλα ανάπτυξης πολύ συγγενικά μεταξύ τους ως προς τή δομή, όπου τά συμπεράσματα για τά μελλοντικά έπιτεύγματα τής οικονομίας είναι στηριγμένα στην προσφορά, δηλαδή στην ικανότητα παραγωγής. Τό SOVMOD είναι πιό τελειοποιημένο και περιέχει περισσότερες ένδογενείς μεταβλητές, πού παίρνει κανείς από τό ίδιο τό μοντέλο. Τό SOVSIM είναι απλούστερο, περιέχει περισσότερες έξωγενείς μεταβλητές, πράγμα πού μπορούμε όπωσδήποτε νά άποδώσουμε στη μεγαλύτερη δυνατότητα άμεσης πληροφόρησης τής Σ.Ι.Α.

Πού όφείλεται λοιπόν ή μεγάλη διαφορά στα άποτελέσματα τών δύο μοντέλων; Τό SOVMOD προβλέπει μία ανάπτυξη του Α.Ε.Π. λίγο άνώτερη από τό 3% κατ' έτος για όλη τήν περίοδο 1980-2000 μέ ένα ρυθμό αύξησης τών επενδύσεων ύψηλό (5%) και μέτρια πρόοδο τής κατά κεφαλή κατανάλωσης (1,2%). Η αύξηση τής συνολικής παραγωγικότητας θά είναι λίγο μικρότερη από 1% τό χρόνο. Στόν τομέα του έξωτερικού έμπορίου μέ σταθεροποιημένο τό χρέος της προς τή Δύση (μέ τό λόγο τής έξυπηρέτησης του χρέους, δηλαδή τών τοκοχρεωλυσίων προς τίς εισπράξεις από εξαγωγές νά διατηρείται σέ 25-30%) ή Ε.Σ.Σ.Δ. θά συνεχίσει νά αύξάνει τίς πωλήσεις της στη Δύση 10% τό χρόνο περίπου (σέ αξία) και τίς εισαγωγές της από τήν Δύση κατά 9%. Όπως βλέπουμε, δέν ύπάρχει έδώ τίποτε τό δραματικό. Η Σοβιετική Ένωση θά γνωρίσει μιά ανάπτυξη κανονική, χωρίς μεγάλες κρίσεις, αλλά και χωρίς αισθητή βελτίωση του μέτριου έπίπεδου προσωπικής κατανάλωσης.

Αντίθετα, τό σενάριο τής SOVSIM είναι πολύ πιό σκοτεινό στις προβλέψεις του. Προβλέπει, μέ μικρότερο χρονικό όρίζοντα (1985 αντί 2.000) οικονομική αύξηση του Α.Ε.Π. κατά 2,5% τό χρόνο και αύξηση τών επενδύσεων κατά τό ήμισυ μικρότερη από εκείνη του SOVMOD. δηλαδή γύρω στα 2,4%, γρήγορη αύξηση του έξωτερικού χρέους πού επιφέρει ένα ποσοστό έξυπηρέτησης του γύρω στα 40% τό 1985. Η αύξηση τής κατά κεφαλή κατανάλωσης είναι ή ίδια μέ εκείνη του SOVMOD. Έπί πλέον αυτό δέν είναι τό χειρότερο από τά πιθανά σενάρια μεταξύ τών άλλων παραλλαγών τρεις είναι πολύ πιό άπαισιό-

δοξες. Αντίθετα, μόνο το πιο απαισιόδοξο από τα σενάρια του SOVMOD πλησιάζει τη βασική υπόθεση της Σ.Ι.Α.

Τρεις αιτίες από τις οποίες μία είναι ουσιαστική εξηγοούν την διαφορά των αποτελεσμάτων. Η ΣΙΑ αμφιβάλλει περισσότερο για τις δυνατότητες βελτίωσης της παραγωγικότητας της εργασίας στην ΕΣΣΔ. Βασίζεται σε κλιματολογικές προβλέψεις πιο δυσμενείς για την αγροτική οικονομία και προβλέπει ιδίως μία δραματική πτώση της παραγωγής του σοβιετικού πετρελαίου (από 590 εκατ. τόνοι το 1980 σε 500 εκ. τόνους το 1985). Στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με την ΣΙΑ, η ΕΣΣΔ θα συνέχιζε τις εξαγωγές της προς τους συνεταιίρους της ΚΟΜΕΚΟΝ για να αποφύγει μία οικονομική κρίση με πολιτικές επιπτώσεις. Η αδυναμία της να καλύψει τις ανάγκες της από το 1982, θα την οδηγούσε να γίνει καθαρός εισαγωγέας πετρελαίου, γεγονός που θα επιβάρυνε το ισοζύγιο πληρωμών της σε μετατρέψιμο συνάλλαγμα και θα συνέβαλλε στη μείωση του ρυθμού της ανάπτυξης της.

Η ΣΙΑ επιμένει στις προβλέψεις της για το πετρέλαιο από τον Απρίλιο του 1977, χρονολογία κατά την οποία οι υποθέσεις της κοινοποιήθηκαν για πρώτη φορά, και παρά την ύπαρξη άλλων αναλύσεων που διαψεύδουν αυτά τα δεδομένα (π.χ. του σουηδικού ινστιτούτου Petrostudies το 1978). Σύμφωνα με δρισμένες γνώμες οι ειδικοί της αναγνωρίζουν τώρα το λάθος τους, αλλά είναι αναγκασμένοι να επιμείνουν μιά και η ύπηρεσία δεν μπορεί να πέφτει συχνά έξω... Ένα βιβλίο που εκδόθηκε το Νοέμβριο του 1980 του οικονομολόγου Marshall Goldman, υποδιευθυντή του κέντρου σοβιετικών έρευνών στο Harvard με τίτλο «Τό αίνιγμα του σοβιετικού πετρελαίου: Μισό άδειο ή μισό γεμάτο;» αποδίδει αυτή την επιμονή σε δόξες πολιτικές των οποίων η λογική φαίνεται καταρχήν αμφισβητήσιμη. Μήπως, λ.χ. μπροστά σ' αυτές τις διαπιστώσεις είναι προτιμότερο να οδηγήσουν την Ε.Σ.Σ.Δ σε μιά σοβαρή κρίση στερώνας της τόν έξοπλισμό που θα μπορούσε να της βοηθήσει να αξιολογήσει τα άποθέματα πετρελαίου της, ή μήπως, αντίθετα, είναι προτιμότερο να της προμηθεύσουν έξοπλισμό που εξάλλου έχει τη δυνατότητα να προμηθευτεί από τις ευρωπαϊκές εταιρείες και έτσι να μην την αναγκάσουν να πλησιάσει τις χώρες της Μέσης Ανατολής;

Εξάλλου, γράφει ο Marshall Goldman, η δημοσίευση της έκθεσης της Σ.Ι.Α. είχε μιά θετική επίπτωση στους σοβιετικούς πιέζοντάς τους να κάνουν ουσιαστικές ενέργειες (μακάρι, λέει ο ίδιος, μιά έκθεση της Κ.Γ.Β να είχε κάποτε ίδιες επιπτώσεις πάνω στην αμερικανική οικονομία και τις σπατάλες της). Οι δημιουργοί του SOVMOD περιέλαβαν στις υποθέσεις τους όχι μόνο τις πιθανότητες που συνδέονται με τη μείωση των δαπανών για την ενέργεια, αλλά και τα σημαντικά άποθέματα αερίου και άνθρακα που θα μπορούσαν να αντικαταστήσουν το πετρέλαιο· τέλος εκτιμούγ ότι το 1990 ή Ε.Σ.Σ.Δ θα μπορεί να παράγει 550 εκ. τόνους πετρέλαιο το χρόνο, ενώ η άντληση θα φτάσει τα 590 εκ. τόνους δηλαδή το επίπεδο του 1980) το 2.000¹.

Διαφωνία στις εκτιμήσεις για τόν στρατιωτικό έξοπλισμό.

Δέ μπορούμε να διαχωρίσουμε τις θέσεις της ΣΙΑ σχετικά με τη σοβιετική ανάπτυξη από τις απόψεις της σ' ένα θέμα που

άπασχολεϊ πολύ περισσότερο τις μυστικές υπηρεσίες της Αμερικτικής, δηλαδή την εκτίμησή της για τό σοβιετικό στρατιωτικό δυναμικό. Η Σ.Ι.Α. ξεκινά από μιά «ύλική» εκτίμηση τών υπό τά δπλα άνδρών (τέσσερα και μισό εκατομμύρια) και τού διαθέσιμου ύλικού (κι αυτό από παρατηρήσεις κάθε είδους, ξεκινώντας από τήν άμεση εκτίμηση τών ειδικών ως τήν ανάλυση άεροφωτογραφιών περνώντας από τήν ανάγνωση όλου τού διαθέσιμου έγγραφου ύλικού). Κατόπιν ύπολογίζει τήν αξία σε δολάρια αυτού τού δυναμικού στίς αμερικάνικες τιμές και δίνει τήν αξία σε ρούβλια, στή βάση μιάς «ρεαλιστικής» ίσοτιμίας· δευτερευόντως ύπολογίζει τήν αξία τού αμερικάνικου έξοπλισμού σε ρούβλια για να καλύτερεύσει τή σύγκριση. Οί αριθμοί στούς οποίους καταλήγουμε είναι οί ακόλουθοι: Η ΕΣΣΔ ξοδεύει σήμερα τό 12 με 15% τού Α.Ε.Π. (πού ίσούται με τό 60% τού Α.Ε.Π. τής Αμερικτικής) για τήν άμυνά της· οί στρατιωτικές της δαπάνες αυξάνονται κατά 4% τόν χρόνο περίπου, δηλαδή ταχύτερα από τό Ε.Π. τά τελευταία χρόνια. Συγκριτικά οί Η.Π.Α. αφιερώνουν στήν άμυνά τους τό 5% τού Α.Ε.Π., ποσοστό πού έχει μειωθεί από τό τέλος τού πολέμου τού Βιετνάμ· έτσι από τό 1978 οί σοβιετικές στρατιωτικές δαπάνες ξεπερνούσαν κατά 40% (σε δολάρια) τις αμερικανικές.

Ο πιο επίμονος από τούς οικονομολόγους πού αμφισβητούν αυτό τό σκεπτικό είναι ο καθηγητής Franklyn Holzman². Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι, δύο μέρες πριν από τήν προεδρική εκλογή, οί «New York Times» παρουσίαζαν μιά συνέντευξη αυτού τού συγγραφέα σε αντιπαράθεση με ένα άλλο μεγάλο οικονομολόγο της Rand Corporation τόν Α. Becker, ύποστηρικτή τών θέσεων της Σ.Ι.Α. Για τόν F. Holzman ή Σ.Ι.Α. ύπερεκτιμά έσκεμμένα τή σοβιετική στρατιωτική προσπάθεια με βάση μιά «ύλική» εκτίμηση, πιθανότατα σωστή αλλά ύπολογίζοντας στή βάση τών πολύ ύψηλών αμερικάνικων τιμών τά έξοδα τών άπλων στρατιωτών πού είναι κακοπληρωμένοι, κακοεκπαιδευμένοι και σίγουρα ακόμη λιγότερο «παραγωγικοί» στο στρατό άπ' ότι στή ζωή τού πολίτη (Η Ίδια ή Σ.Ι.Α. εκτιμά εξάλλου ότι ή παραγωγικότητα της σοβιετικής βιομηχανίας δέν ξεπερνά ούτε τό μισό της αμερικανικής). Για τούς ίδιους λόγους ο σοβιετικός στρατιωτικός έξοπλισμός, πού κρίνεται ίσοδύναμος τού αμερικανικού σε ποιότητα, ύπερεκτιμάται στήν πραγματικότητα κατά 40%-50% ιδίως δσον άφορά τό συμβατικό ύλικό. Επί πλέον, προσθέτει ο F. Holzman, μίν ξεχνάμε ότι ή συμμετοχή τών συμμάχων τών Η.Π.Α. στίς στρατιωτικές δαπάνες τού Ν.Α.Τ.Ο. ξεπερνά τό 40%, ενώ οί σύμμαχοι της Ε.Σ.Σ.Δ. καλύπτουν μόνο τό 7%-9% στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Τέλος ή Κίνα άκνητοποιεί περίπου 20% τού σοβιετικού δυναμικού και πρέπει έτσι να αφαιρέσουμε τό ποσοστό

1) Τό σχέδιο τού πενταετούς σοβιετικού πλάνου πού δημοσιεύτηκε στίς 2 Δεκεμβρίου 1980, προβλέπει για τήν περίοδο 1981-1985 μιά έτήσια αύξηση της παραγωγής πετρελαίου κατά 1% (πού θα φτάσει περίπου τά 640 εκ. τόνους τό 1985).

2) Franklyn D. Holzman «Is there a Soviet - U. S. Military Spending Gap?», «Challenge», Sept.-Oct. 1980, σ. 3-9.

αυτό από τις δυνάμεις που θα μπορούσαν να απειλήσουν τη Δύση.

Τό συμπέρασμα είναι σαφές. Οί εκτιμήσεις της ΣΙΑ ενθαρρύνουν τά «γεράκια» της αμερικάνικης πολιτικής νά απαιτούν μία επί πλέον άμυντική προσπάθεια, εκεί όπου θά έπρεπε αντίθετα νά γίνει προσπάθεια έξοικονόμησης μέ μία πιό ορθολογική χρήση τών μέσων. Ή «πλειοδοσία» αυτή έχει σάν αποτέλεσμα νά ενισχύσει στην Ε.Σ.Σ.Δ. τις πιό σκληρές θέσεις, νά καθυστερήσει τήν άνοδο του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού και τήν πραγματοποίηση μεταρρυθμίσεων που ύποστηρίζονται από τούς πιό διορατικούς και πλουσιότερους στίς δυτικές αντιλήψεις οικονομολόγους.

Αυτά τά συμπεράσματα επαληθεύονται a contrario από ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε και αυτό τήν παραμονή τών προεδρικών εκλογών στην «Washington Post» μέ τήν ύπογραφή ενός σοβιετικού οικονομολόγου, που κατέφυγε στίς Η.Π.Α. από τό 1974, τόν κ. Igor Birmaun «Πώς νά λύσουμε τό πρόβλημα του άγώνα δρόμου τών έξοπλισμών». Γιά τόν Ν. Birmaun, οι εκτιμήσεις της Σ.Ι.Α. είναι λανθασμένες· ή ύπηρεσία υπερεκτιμά τό σοβιετικό Α.Ε.Π. και ύποτιμά τό ποσοστό τών στρατιωτικών δαπανών οι οποίες, σύμφωνα μέ τά λεγόμενά του καλύπτουν τό 15-20% του σοβιετικού Α.Ε.Π. που είναι τό πολύ ίσο πρός τό

ένα τρίτο του αμερικάνικου. Έτσι ή σοβιετική προσπάθεια είναι, σέ σχετικούς όρους τόσο άπελπιστικά ύψηλή ώστε ή μόνη αποτελεσματική πράξη της αμερικανικής πλευράς είναι νά αύξήσει λίγο τις στρατιωτικές δαπάνες της. Οί Σοβιετικοί θά δούν τότε ότι τό παιχνίδι χάθηκε και θά μειώσουν τά έξοδα του τομέα αυτού. Έπιχείρημα άπλουστευτικό θά πούν· ναι, αλλά συχνά αυτά είναι τά πιό ισχυρά.

Πάντως είναι μάλλον άμφίβολο νά αποφασίζει ή ρεπουμπλικανική διοίκηση έχοντας ύπόψη της, άποκλειστικά και μόνο τά δεδομένα της αμερικανο-σοβιετικής αναμέτρησης. Οί σύμβουλοι τών προέδρων είναι όλο και περισσότερο ευσάθητοι στίς διαφορές αντιλήψεων ανάμεσα στους Άμερικάνους και τούς συμμάχους τους.

Οί Εύρωπαίοι: πιστοί σύμμαχοι ή δύστροποι συμπαίκτες;

Τόν Όκτώβρη του 1980 δόθηκε στη δημοσιότητα μία έκθεση³ μέ θέμα τήν κατάσταση του πνεύματος που επικρατεί στους κυριότερους σύμμαχους τών Η.Π.Α. μέσα στο Ν.Α.Τ.Ο. ύστερα από τήν επίσκεψη στίς Βρυξέλες, μιάς αντιπροσωπείας

3) Nato-Status Report. U.S. Government Printing Office, Washington Όκτ. 1980.

μέ επικεφαλής τόν Η. Baker, ρεπουμπλικάνο γερουσιαστή που θά είναι και ὁ ἡγέτης τῆς νέας πλειοψηφίας τό 1981. Ἡ ἔκθεση πού ἔχει καταρτισθεῖ ἀπό τήν ἐπιτροπή ἑξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς Γερουσίας ὑπογραμμίζει ὅτι μεταξύ τῶν Η.Π.Α. καί τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ὑπάρχει διαφωνία σέ τρία θέματα: τή σπουδαιότητα τῆς σοβιετικῆς ἐπέμβασης στό Ἰνδικό ἠμίσυ, τή χρήση τοῦ ἐμπορίου σάν πολιτικό ὄπλο ἐναντίον τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. καί τήν πιθανότητα ἄλλων ἐπιθετικῶν πράξεων ἐκ μέρους τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. στήν περιοχή τοῦ Περσικοῦ Κόλπου καί τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ.

Ἡδύ δύο χρόνια πρίν, μιά ἄλλη ἔκθεση πού ἐτοιμάστηκε ἀπό τό Κογκρέσο «Δυτικές ἀντιλήψεις γιά τήν οικονομική ἐξέλιξη τῆς Ε.Σ.Σ.Δ.»⁴ τόνιζε τήν ἀπόσταση μεταξύ τῶν ἀμερικανικῶν καί τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀντιλήψεων καί ἰδιαίτερα τό σκεπτικισμό μέ τόν ὁποῖο δέχονται στήν Εὐρώπη τίς μελέτες καί τίς προβλέψεις τῆς Σ.Ι.Α ὅπως καί τίς θέσεις σχετικά μέ τήν ἀποτελεσματικότητα τῶν οικονομικῶν πιέσεων πού ἐξασκοῦνται ἐναντίον τῆς Ε.Σ.Σ.Δ.

Ὁ σημερινός καί ὁ αὐριανός ρόλος τῆς COCOM βρίσκεται στό κέντρο αὐτῶν τῶν συζητήσεων. Ἡ συντονιστική ἐπιτροπή πού δημιουργήθηκε τό 1949 γιά νά διαχειριστεῖ μιά κοινή πολιτική τῶν Ἀμερικανῶν καί τῶν συμμάχων τους στό θέμα τῶν στρατηγικῶν ἐξαγωγῶν πρὸς τίς κομμουνιστικές χώρες ἐπαναδραστηριοποιήθηκε τό 1980 μετά τήν ἀνακοίνωση τῶν οικονομικῶν μέτρων πού ὁ Τζ. Κάρτερ ἀποφάσισε νά πάρει ἐναντίον τῆς Ε.Σ.Σ.Δ.

Παρ' ὅλα αὐτά οἱ Εὐρωπαῖοι καί οἱ Ἰάπωνες δύσκολα δέχτηκαν τίς νέες ἀπαιτήσεις τῶν Η.Π.Α. καί καμιά συμφωνία δέν μπόρεσε νά γίνει πάνω στόν κατάλογο τῶν προϊόντων πού θά ἀφοροῦσε τό ἐμπόριο καί πού θά ἔπρεπε νά ἀντικαταστήσει τόν παλαιό, κατά πολλά χρόνια, κατάλογο πού ἰσχύει σήμερα.

Οἱ Ἀμερικάνοι, ἀπό τήν πλευρά τους, ἐπέκριναν δριμύτατα ὀρισμένα συμβόλαια καί ἰδιαίτερα τή συμφωνία πού ἔκλεισε ἡ Creusot - Loire μέ τήν Ε.Σ.Σ.Δ. γιά τήν παράδοση ἐξοπλισμοῦ γιά ἓνα μεταλλουργικό ἐργοστάσιο· μιά ἀμερικανική ἐταιρεία, ἡ Atenco, πού εἶχε ἀρχικά καλύτερη θέση γιά τήν ἐκτέλεση τῆς παραγγελίας αὐτῆς, ἀναγκάστηκε νά ἀποσυρθεῖ μετά τήν ἀναστολή ἐξαγωγῆς προχωρημένης τεχνολογίας πού ἀποφασίστηκε τό Γενάρη τοῦ 1980. Τί νά σκεφθεῖ ὅμως κανεῖς γιά τήν ἄδεια πού δόθηκε στίς 18 Νοεμβρίου 1980 σέ μιά ἄλλη ἀμερικανική ἐταιρεία νά παραδόσει στήν Ε.Σ.Σ.Δ. τόν ἀναγκαῖο ἐξοπλισμό γιά τήν ἐγκατάσταση ἑνὸς ἀγωγοῦ ἀερίου μήκους 3.000 χλμ. πού θά αὐξάνει τήν ἐξάγηση τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἀπό τό σοβιετικό ἀέριο; Χωρίς ἀμφιβολία πρέπει νά σημειώσουμε ὅτι τό «πράσινο φῶς» δόθηκε ἀπό τή Δημοκρατική κυβέρνηση καί ὅτι τό Ὑπουργεῖο Ἐμπορίου, ὑπεύθυνο αὐτῆς τῆς ἀποφάσεως ἐνδιαφέρεται συχνά περισσότερο γιά τό συμφέρον τῶν ἀμερικανικῶν ἐταιρειῶν ἀπ' ὅτι τό Στέιτ Νηπάρτμεντ.

Μέσα σ' αὐτή τήν συγκεχυμένη καί ἀντιφατική κατάσταση δύο θέσεις ἀντιπαράθετονται. Ἡ θέση τῆς «νέας δεξιᾶς» πού ἐμπνέει ἐν μέρει τήν δράση τοῦ προέδρου Ρέηγκαν, εἶναι ἡ σκληρή. Ἡ Heritage Foundation, ὑπερσυντηρητική ὁμάδα ἐρευνῶν τῆς Οὐάσιγκτον, μέ μεγάλη ἐπιρροή προτρέπει, σέ μιά ἔκθεση πρὸς τήν νέα κυβέρνηση, στήν ἐπιβολή μιᾶς ἀναστολῆς

ἐνενήντα ἡμερῶν σέ ὅλες τίς ἐξαγωγές πρὸς τίς ἀνατολικές χώρες. Ὁ σύμβουλος γιά τήν ἑξωτερική πολιτική τοῦ ἐκλεγμένου προέδρου R. Allen, παραδέχεται ὅτι ἡ Ε.Σ.Σ.Δ. εἶναι μιά «ἐν δυνάμει ἀγορά» γιά τήν Ἀμερική ἀλλά δηλώνει ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τή διεύθυνση τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων, εἶναι ὁπαδός ἑνὸς «ἀμαλγάματος» (linkage) ἀνάμεσα στίς πολιτικές σκοπιμότητες καί τίς οικονομικές συνθήκες. Ἀπό τήν ἄλλη πλευρά οἱ οἰκονομολόγοι τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορίου, πού στηρίζονται στή γνώμη τῶν τεχνικῶν κρίνουν μὴ ρεαλιστικό καί βλαβερό τό ἐμπόριο στά προϊόντα πού μποροῦν νά παραδοθοῦν ἀπό τίς εὐρωπαϊκές ἢ τίς γαπωνέζικες ἐταιρεῖες καί ἀχρηστο τόν περιορισμό τῶν ἐξαγωγῶν προϊόντων πού ἐνωματιώνουν τεχνολογία αἰχμῆς, ἐάν ἡ τεχνολογία αὐτή δέν παραδίδεται ταυτοχρόνα, γιατί τότε ἡ ἀντιγραφή τοῦ μοντέλου πού παραδόθηκε ἀπαιτεῖ πολλά χρόνια ἢ εἶναι ἀδύνατη γιά τήν Ε.Σ.Σ.Δ. Στήν περίπτωση αὐτή ἡ καλή στρατηγική θά ἦταν α) νά πραγματοποιηθεῖ μιά ἀπογραφή ὅλων τῶν τεχνολογιῶν αἰχμῆς πού μόνο οἱ Η.Π.Α. διαθέτουν καί στήν συνέχεια νά συγκεντρωθεῖ σ' αὐτές ὁ ἔλεγχος τῆς ἐξαγωγῆς, ἐπιτρέποντας γιά τὰ ὑπόλοιπα στίς ἀμερικανικές ἐταιρεῖες νά συναγωνίζονται τίς εὐρωπαϊκές καί τίς γαπωνέζικες. β) νά διαχωρισθεῖ ἡ καθαρή τεχνολογία ἀπό τό προϊόν τῆς γιά νά συγκεντρωθεῖ ὁ ἔλεγχος καί πάλι πάνω στήν τεχνολογία. Ἀλλά τό τελευταῖο αὐτό ἀπαιτεῖ μιά ἐπιστημονική κατάρτιση πού τὰ πολιτικά στελέχη δέν διαθέτουν· καί εἶναι πολύ ἀπλούστερο νά καταρτίσει κανεῖς κατάλογους προϊόντων.

Ἐνας εἰδικός ἠλεκτρονικῶν ἐγκεφάλων δήλωσε σέ κάποιον ἐπιστημονικό συνέδριο ὅτι ὁ μακρὸς κατάλογος πού καταρτίστηκε τό 1979 ἀπό τό Export Administration Act τῶν «λειτουργικῶν προγραμμάτων» (software) πού ἔπρεπε νά θεθεῖ ὑπὸ ἔλεγχο ἦταν τεχνικά ἄτοπος καί σέ μεγάλο βαθμό ἓνα χτύπημα στό κενό, διότι ἡ σοβιετική καθυστέρηση στόν τομέα τῶν μικροϋπολογιστῶν ἦταν πολύ μικρότερη ἀπ' ὅτι πιστεύεται στίς Η.Π.Α.

Στό μέλλον εἶναι ἀμφίβολο ἂν αὐτή ἡ γλῶσσα θά ἔχει κάποια ἐπιρροή ἰδίως ἂν, ὅπως μπορεῖ κανεῖς νά ὑποθέσει, τό Ὑπουργεῖο Ἐμπορίου δεῖ τίς δικαιοδοσίες του νά περιορίζονται σέ ὄφελος τοῦ State Department καί τοῦ Ὑπουργείου Ἀμύνης ὅσον ἀφορᾷ τόν ἔλεγχο τῶν ἐξαγωγῶν στό πλαίσιο τῆς νέας κυβερνήσεως.

Ἄν αὐτή ἡ τελευταία ὑπόθεση ἐπαληθευθεῖ, μιά ἄλλη ἐπίπτωση, μέ παραδόξως ἀντίθετα ἀποτελέσματα, μπορεῖ νά παρουσιαστεῖ. Ἀντίθετα ἀπό τοὺς Ἀμερικανούς εἰδικούς τῆς σοσιαλιστικῆς οικονομίας πού τείνουν νά ἀναλύσουν κατά προτεραιότητα τίς ἀνάγκες καί τίς δυσκολίες τῆς ἴδιας τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. ἀλλά, πάντοτε ὑπολογίζουν τήν ὑπαρξη τῆς COMECON, οἱ «πολιτικοὶ ὑποτιμοῦν τήν ὑπαρξη τῆς σοσιαλιστικῆς ὀλοκλήρωσης σέ βαθμό πού φαίνεται ἐκπληκτικός (ἐνῶ δίνουν μεγάλη σημασία στήν πολιτική ἐξάρτηση πού προέρχεται ἀπό τό Σύμφωνο τῆς Βαρσοβίας). Γιά τό λόγο αὐτό κρίνουν ὅτι μποροῦν νά ἐφαρμόσουν ἓνα κατ' ἐπιλογὴν ἔλεγχο στίς ἐξαγωγές, ὅλο καί αὐστηρότερο πρὸς τήν Ε.Σ.Σ.Δ., ἀλλά ἀντίθετα

4) Western Perceptions of Soviet Economic Trends U.S. Government Printing Office, Washington, Μάρτιος 1978.

πολύ χαλαρό προς τις χώρες της COMECON με σκοπό να τις απομακρύνουν από την Ε.Σ.Σ.Δ. μεγαλώνοντας την εξάρτησή τους από τη Δύση. Αυτή η άπλουστευτική επιχειρηματολογία δεν υπολογίζει τις αυξανόμενες εισαγωγές που πραγματοποιούν οι μικρές χώρες του ανατολικού μπλόκ με προορισμό τα «μεγάλα έργα» της COMECON που, στο μεγαλύτερο μέρος τους, βρίσκονται στο σοβιετικό έδαφος. 'Ο κατ' επιλογήν έλεγχος κλείνει το σουρωτήρι στην δάση ξεχνώντας τις τρύπες στα πλάγια...

Σύμφωνα με τη γνώμη που έχει γίνει γενικά αποδεκτή, η επίτευξη της ενεργητικής συναίνεσης της Εύρωπης σε μία σκληρή γραμμή σχετικά με το εμπόριο μεταξύ 'Ανατολής και Δύσης γίνεται όλο και πιο δύσκολη, τόσο (αν όχι περισσότερο) λόγω της αυξανόμενης εξάρτησης της Γαλλίας, της Δυτικής Γερμανίας, της Αυστρίας και της 'Ιταλίας από τη σοβιετική εξαγωγή αερίου και πετρελαίου, όσο και από την έλξη που ασκεί η σοβιετική αγορά στις ευρωπαϊκές εταιρείες. 'Η σπουδαιότητα που δίνεται στην εξάρτηση στον ενεργειακό τομέα, όφειλεται προφανώς στο ότι για τους 'Αμερικάνους το θέμα αυτό γίνεται αντιληπτό ως άμεσα πολιτικό. Πολύ δυσκολότερα μπορούν να φανταστούν την άσκηση πιέσεων μεγάλων εταιρειών στις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις που αποσκοπούν στην υπογραφή σημαντικών συμβολαίων. Και όμως κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων με την ΕΟΚ πάνω στους δρους των εξαγωγικών πιστώσεων, διαπίστωσαν για μία ακόμη φορά την κακή θέληση των Ευρωπαίων (και ιδίως της Γαλλίας) στο θέμα της αύξησης του έπιτοκίου των πιστώσεων που στηρίζονται από το δημόσιο.

Αυτό είναι ένα πρόβλημα που θα απασχολήσει σίγουρα τον μελλοντικό διευθυντή της Σ.Ι.Α. W. Caney ο οποίος στο παρελθόν υπήρξε διευθυντής της EXIM-BANK, του δημόσιου οργανισμού που χρηματοδοτεί η εξασφαλίζει τα εξαγωγικά δάνεια.

Οι επιπτώσεις της ύφεσης

Μπροστά σ' αυτές τις διαφορετικές εκτιμήσεις για το σοβιετικό δυναμικό, επιφυλακτικοί ως προς το βαθμό συνέναισης των Ευρωπαίων στο θέμα των σχέσεων 'Ανατολής-Δύσης, οι νέοι άνθρωποι του πρόεδρου θα μπορούσαν να βρουν μία γραμμή δράσης που να έχει συνοχή;

Χωρίς να θέλουμε να αφεθούμε σε μία «ουασιγκτολογία» αμφίβολης αξίας, μπορούμε να παραθέσουμε μερικές υποθέσεις.

Ποιά ακριβώς θα είναι η πολιτική του Ρέγκαν, μέσα σ' ένα γενικό κλίμα μεγαλύτερης αυστηρότητας απέναντι στη Ρωσία, παραμένει ακόμα άσαφές.

'Η πάλη των τάσεων μεταξύ της δεξιάς πτέρυγας των ρεπουμπλικάνων και των μετριοπαθών μοιάζει να ευνοεί περισσότερο το πρώτο ρεύμα σ' αυτόν τον τομέα. 'Ο πρόσφατος διορισμός του A. Haig, πρώην ανώτατου αρχηγού των συμμαχικών δυνάμεων του NATO στη θέση του 'Υπουργού 'Εξωτερικών και η επιστροφή του R. Allen στο μεταβατικό έπιτελείο ενισχύουν τα «γεράκια». 'Αλλά η εκλογή του Baker στην αρχηγία της νέας πλειοψηφίας στη Γερουσία, όπως και του Ch. Percy στη θέση του προέδρου της έπιτροπής των έξωτερικών υποθέσεων της Γερουσίας δυναμώνουν το στρατόπεδο των μετριοπαθών.

Πρόκειται ο Ρέγκαν να έχει κάποιον ειδικό σύμβουλο έπιφορισμένο με την παρακολούθηση των σοβιετικών και ανατολικό - ευρωπαϊκών υποθέσεων;

'Ανεξάρτητα από τις φήμες για το πολιτικό μέλλον του κ. Μπρεζίνσκυ - και του κ. Κίσιγκερ - το έπιτελείο του πρόεδρου συμπεριλαμβάνει έναν μεγάλο ειδικό σε ζητήματα της ΕΣΣΔ τον ιστορικό Richard Pipes, καθηγητή στο Χάρβαρντ. Αυτός ο κ. Pipes απέδειξε σε κάποια μελέτη του 1976 με τίτλο «Σοβιετική στρατηγική στην Εύρωπη» ότι⁵ η ύφεση έχει σκανδαλωδώς ευνοήσει τα σοβιετικά συμφέροντα βοηθώντας τη διάσταση των απόψεων μεταξύ Ευρωπαίων και 'Αμερικανών. 'Η ύφεση νομιμοποίησε τις κατακτήσεις της Ε.Σ.Σ.Δ., ενώ αντίθετα δεν συνέβαλε καθόλου στην αύξηση της διαβρωτικότητας των σοβιετικών από τις δυτικές αντιλήψεις της οικονομικής ανάπτυξης, αντίθετα προς τις θέσεις εκείνες που υποστηρίζουν ότι η συνεργασία με τη Δύση ευνοεί το «φιλοδυτικό» στρατόπεδο στην ΕΣΣΔ.

Τόν ίδιο καιρό ο κ. Pipes είχε συντονίσει το έργο μίας «μυστικής» ομάδας, γνωστής σαν «ομάδα Β», που είχε συγκροτηθεί επί προεδρίας Φόρντ με σκοπό τη διάψευση των αποτελεσμάτων της Σ.Ι.Α. που θεωρούνταν ότι έδιναν μία πολύ χαμηλή εκτίμηση των σοβιετικών άμυντικών δαπανών. Οι έρευνες αυτής της μυστηριώδους ομάδας αναφέρθηκαν (χωρίς όμως να γίνει λόγος για το όνομα του προέδρου της) με την ευκαιρία της έμπιστευτικής κοινοποίησης μίας έκθεσης της Σ.Ι.Α. που σχολιάστηκε από την «Washington Post» στις 3 Δεκεμβρίου. 'Η έκθεση αυτή έπιμένει στη σοβιετική ύπεροπλία και διακηρύσσει ότι πρέπει έπειγόντως να ενίσχυθεί η άμερικανική παραγωγή όπλων και άμυντικών συστημάτων. 'Εκφράζει επίσης μεγάλη αμφιβολία για τα αποτελέσματα των συνομιλιών πάνω στον έλεγχο των στρατηγικών έξοπλισμών.

Αυτό το γεγονός μπορεί να συνδυαστεί με το μικρό ενδιαφέρον που ο έκλεγμένος πρόεδρος εκδήλωσε όσον αφορά τη διαδικασία συνέχειας της Συνδιάσκεψης για την ασφάλεια και τη συνεργασία στην Εύρωπη. 'Ο κ. Τζ. Φόρντ είχε υπογράψει τη συμφωνία του 'Ελσίνκι· ο Τζ. Κάρτερ είχε υποστηρίξει την έντονη δραστηριότητα του αρχηγού της άμερικανικής αντιπροσωπείας στο Βελιγράδι στο θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Λιγότερο ήθικολόγος από τον προκατόχο του ο κ. Ρέγκαν, δέ θα θελήσει σίγουρα να καταδικάσει την Ε.Σ.Σ.Δ. στη διεθνή συνείδηση πάνω στα θέματα αυτά. Πιθανότατα θα έπιλέξει την άμεση αναμέτρηση με την Ε.Σ.Σ.Δ. για να διαφυλάξει το άμερικανικό «περιθώριο ασφαλείας», όπως είχε διακηρύξει στην προεκλογική του έκστρατεία, πέρα από την «ισότητα» στο στρατηγικό τομέα.

'Η στάση αυτή θα είναι ευκολότερη γι' αυτόν αν η εξέλιξη του πολωνικού ζητήματος έπιδεινώσει τις σχέσεις 'Ανατολής-Δύσης για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Μετάφραση: Α. Κράους.

5) Μελέτη που έπανεκδόθηκε στο The Conduct of Soviet Foreign Policy, υπό τη διεύθυνση του E. Hoffman και F. Fleron Νέα 'Υόρκη, Aldine publications, 1980.